

ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ

ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ

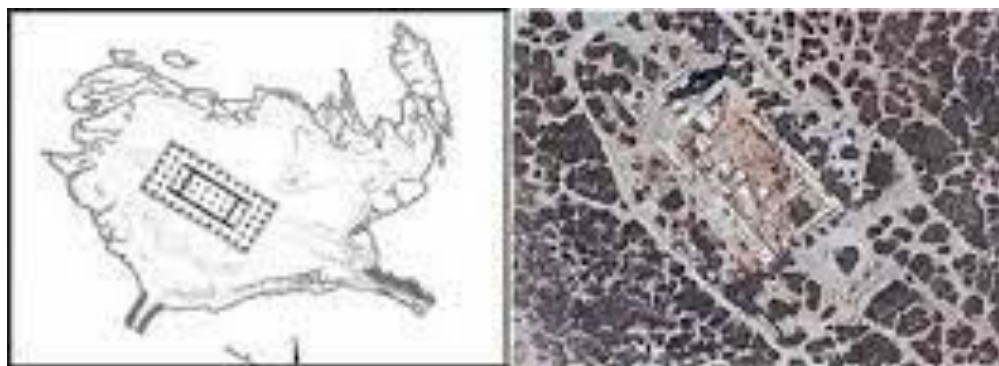
ΜΑΡΙΛΟΥ ΣΟΡΩΚΟΥ

ΙΑΚΩΒΟΣ ΨΑΡΡΑΣ

ΕΦΡΑΙΜ ΛΙΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ο **Ναός της Δήμητρας** στη Γύρουλα Σαγκρίου είναι ύστερος αρχαϊκός **ναός** στο νησί **Νάξος**, στις Κυκλάδες, περίπου 1,5 χλμ νότια από το Άνω Σάγκρι. Ο **ναός** χτίστηκε γύρω στο 530 π. Χ. Είναι ένας από τους πρώτους ιωνικούς **ναούς**.

Νάξος, Ο ναός του Απόλλωνος στη Παλάτια: Σχεδιασμένη κάτοψη και αερίφωτο

Υποθετική μορφή του ναού όταν θα ολοκληρωνόταν

Ο Ναός της θεάς Δήμητρας στο Σαγκρί της Νάξου

Το αγροτικό θρησκευτικό κέντρο του Γύρουλα στο Σαγκρί αποτελείται από μια υπόστυλη αίθουσα που χρησιμοποιούνταν σαν χώρος μυστηριακών τελετών, κι από ένα τελεστήριο, το οποίο εντάσσεται στο ευρύ οικοδομικό πρόγραμμα που διεξήγαγε ο τύραννος Λύγδαμις (530 π.κ.χ.). Ο ολομάμαρος, καλά διατηρημένος, δίκλιτος ιωνικός ναός με τις οπτικές εκλεπτύνσεις αποτελεί τον πρόδρομο της κλασικής αττικής αρχιτεκτονικής, η οποία έναν αιώνα μετά δημιούργησε τον Παρθενώνα. Στους αρχαίους χρόνους αναπτύχθηκε στην κορυφή αυτού του λόφου ένα σημαντικό ιερό όπου λατρεύονταν θεότητες της ευφορίας της γης. Στα πρώτα χρόνια του ιερού (από τον 8ο π.χ. αιώνα) η λατρεία ασκούνταν στο ύπαιθρο, σε ένα πλάτωμα του λόφου. Στον λόφο αναπτύχθηκε τον 8ο π.χ. αιώνα μια λατρεία χθονίων θεοτήτων (του κλασικού ζεύγους Δήμητρας και Κόρης), που είχε σαν αποστολή να εξασφαλίζει την ευφορία της γης. Περί το 530 π.χ., την εποχή της τυραννίδας του Λύγδαμι, η οποία επικράτησε μετά από εξέγερση του αγροτικού πληθυσμού, η περιοχή γνώρισε ιδιαίτερη ακμή και στο θρησκευτικό της κέντρο κτίσθηκε ένας ολομάμαρος ναός, χώρος λατρείας της θεάς Δήμητρας και του θεού Απόλλωνα, ο οποίος αποτελεί ορόσημο για την ανάπτυξη της κλασικής αρχιτεκτονικής και παρέχει μοναδικά στοιχεία για τη γνώση των πρώιμων σταδίων της. Ήταν ένα σχεδόν τετράγωνο οικοδόμημα, με πέντε κίονες στην πρόσοψη ανάμεσα σε παραστάδες. Ο ρυθμός του ήταν ιωνικός, αλλά με ηθελημένα συνοπτικότερες μορφές (έλλειψη κρηπίδας, αρράβδωτοι κίονες, αδρή επιφάνεια τοίχων). Χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στοιχεία που αργότερα θα επικρατήσουν στην κλασική αττική αρχιτεκτονική: μεγάλα θυρώματα, οπτικές εκλεπτύνσεις, δικλινής στέγη-οροφή.

Ο ναός παρουσιάζει ασυνήθιστα χαρακτηριστικά με πολλούς τρόπους. Η κάτοψη είναι σχεδόν τετράγωνη στα 13,29 επί 12,73 μέτρα, ενώ οι ελληνικοί ναοί, ειδικά από την πρώιμη περίοδο, είναι επιμήκεις. Η κύρια πρόσοψη είναι στο νότο, αντί για τη συνηθισμένη σε ανατολή ή τουλάχιστον τη δύση. Ο ναός ορθώνεται χωρίς σκαλοπάτι, την κρηπίδα, μόνο στην ευθυντηρία, η οποία ταυτόχρονα σχηματίζει το στυλοβάτη των κίωνων.

Μοντέλο του ναού

Η πρόσοψη αποτελείται από πέντε κίονες μεταξύ παραστάδων. Οι λείοι κίονες στηρίχτηκαν σε ιωνικές βάσεις, αν και χωρίς κυματοειδές σχήμα. Οι κίονες έχουν, ασυνήθιστα, μια ελαφριά μείωση της διαμέτρου όσο αυξάνει το ύψος, ενώ οι κίονες από την αρχαϊκή και την κλασική περίοδο έχουν συνήθως μια ελαφρά διόγκωση στη μέση, την ένταση. Τα κιονόκρανα φέρουν στεφάνι φύλλων αλλά όχι τρισδιάστατα, το στολίδι ήταν απλώς ζωγραφισμένο στο διπλό καμπύλο εχινό, ενώ ο ακόλουθος άβακας ήταν διακοσμημένος με κορδέλα. Στο ομαλό επιστύλιο, κρυμμένο πίσω από πλάκες στην πρόσοψη, βρίσκονται τα μπροστινά δοκάρια της παλαιότερης γνωστής μαρμάρινης οροφής αρχαίας αρχιτεκτονικής, η οποία εκτείνεται στον χωρικά γειτονικό πρόναο.

Επτά δοκοί, μήκους σχεδόν τεσσάρων μέτρων, σχημάτιζαν τις τεγίδες αυτής της οροφής. Όλες οι δοκοί λυγίστηκαν προς τα πάνω κατά 2 εκατοστά, το οποίο μεταφέρθηκε σε όλα τα επακόλουθα δομικά μέλη της οροφής και ήταν μέρος της καμπυλότητας που διατρέχει το κτίριο. Δύο πόρτες, που αντιστοιχούσαν στη δεύτερη και την πέμπτη ενδιάμεση στήλη στη θέση του μπροστινού πυλώνα, παρείχαν πρόσβαση στο σηκό. Τα κουφώματα της πόρτας ήταν διακοσμημένα με κορδέλες επενδεδυμένες με χάντρες, τα κατώτατα όρια είχαν βαμμένο κύμα, αλλά το υπέρθυρο απλώς αφέθηκε χωρίς διακόσμηση. Ο σηκός χωρίζεται σε δύο μέρη από πέντε στήλες σε όλη την αίθουσα. Αντιστοιχούσαν στους κίονες της πρόσοψης. Οι εσωτερικοί κίονες έφταναν σε ύψος από 5,40 μ. έως 6,46 μ. αλλά στη βάση τους έχουν όλες διάμετρο 50 εκατοστά παρά τις διαφορετικές διαστάσεις και έτσι παραβίαζαν τους κανόνες αρχαϊκής αρχιτεκτονικής, καθώς ήταν, χωρίς κωνικότητα. Στην πραγματικότητα πρέπει να αντιμετωπιστούν ως στρογγυλοί κίονες. Όπως οι κίονες της πρόσοψης, στέκονται σε ομαλές ιωνικές βάσεις, οι οποίες, ωστόσο, δεν είχαν δακτύλιο. Οι κίονες αυτοί υποστηρίζουν τη δίρριχτη οροφή, με το μήκος της κάθε πλευράς την να είναι περίπου 4 μέτρα στους εμπρός και πίσω τοίχους. Δοκοί από μάρμαρο περίπου 2 μέτρα μήκος και μόνο 20 cm ύψος αναπαύονται στις τεγίδες, τα οποία καλύφθηκαν με μαρμάρινη στέγη. Καθώς οι πλάκες είναι πάχους 2-4 εκατοστών, το φως της ημέρας διεισδύει διάχυτα στο εσωτερικό, ακόμη και με τις πόρτες του σηκού κλειστές.